

A hódmezővásárhelyi gyülekezet omniáriumában fennmaradt bejegyzés szerint a Békési Református Egyházmegyében 1765-ben, 1766-ban és 1768-ban egyházlátogatást tartottak. Mivel 1787 előtti időszakból nem maradt fenn egyházlátogatási jegyzőkönyv, így egyedül a vásárhelyi bejegyzés adataiból következtethetünk arra, mit és hogyan vizsgáltak a vizitátorok. A fennmaradt szöveg viszont nem az egyházlátogatás jegyzőkönyve, hanem a vizitátorok és a gyülekezet vezetői előtt lefolytatott vizsgálat eredményére adott megoldási javaslatok írásos formája. Ezek szerint a canonica visitatio során ellenőrizték a tanítók jövedelmét, a templomi éneklési szokásokat, a templomi bibliaolvasást, a gyerekek rendszeres iskolába járását, a lakodalmi szokásokat. A határozatok részletességéből arra következtethetünk, hogy a templom református eredetének bizonyítására különösen nagy hangsúlyt fektettek. Megpróbálták a világiak egyházkormányzati ügyekbe történő beleszólását is korlátozni, mert előírták, hogy egyházi ügyekben csak a parókián hozhatnak határozatot a városházán nem.

[p. 145.] Anno 1765. 19. januarii

Visitatio alkalmatosságával tiszt[eletes] senior, Füredi Mihály és notarius tiszt[eletes] Szikszai György uram, s magam is Szőnyi Benjámin, és deputált hat eskütt betsületes senátorink által deliberáltattak:

1. A szülék törvénnyel is és külső, belső előjárók auctoritások által adstringáltassanak¹ gyermekeik oskolában járatására. A legszegényebbek is legalább addig, míg jó olvasókká lesznek, az hit ágazatait, s könyörgéseket megtanulják. Akik ezt meg nem fogadják a szülék közül, halottaik el ne temettessenek oskolai személyek által. Pro vigore statuti concludáltatott,² hogy ez a rendelés szorossan megtartassék, és a contraveniensekből³ példa tétessék.
2. Az úrasztalakeri éneklés dolgában deliberáltattott, hogy a parasztleányok ne cantorkodjanak, hanem bizonyos arra alkalmatos oskolai személyek denomináltassanak.
3. [p. 146.] Az oskolai tanítók bére, ha azt a szülék egytzeri, kéttzeri kérésre meg nem adják, bíró hatalmával múlhatatlanképen megvétessék.
4. Új temető a város közepe irányában építtessék, hogy a város végén lévő temető járással az oskolások tanuló idő vesztéssel ne fárasztassék.
5. A tanítóknak mindenik oskolában fűtő adassék.
6. Egyik oskolából a másikban ne vigyék a gyermeket, tsak azért, hogy a tanító kéri a fizetését.
7. A fizetést publica persona szedje be.
8. Ad compensam restantiarum e[x] cassa ecclesiae bonificáltassék a tanítók fizetése.
9. Hogy mind a fiúi, mind a leányi oskolákban tovább járjanak fel a gyermekek: elvégeztük, hogy erre bizonyos urak és mások találtassanak.

[p. 147.] Anno 1766. 22. januarii visitációkor ezek rendeltettek:

1. Laistorma légyen a lelkipásztoroknak halgatóiknak és azoknak gyermekeiknek számok s házi állapottyuk tsendességek vagy háborúságok felől, hogy mind az háborgásban lehető háznépek békességre hozattssanak. Mind a gyermekek száma tudva lévén és szemelőtt forogván azok az oskolákban jártatásra szorgalmaztassanak.
2. A templom szük lévén befogására tsak a templomhoz szokott jólelkeknek is – mennyivel inkább az abban járásra ösztönöztetendőknek – rendeltett, hogy vagy a porticusok igen

¹ Adstringál: rászorít.

² Concludál: elhatároz.

³ Contraveniens: ellenkező, vitatkozó. Itt: háborgók, ellenkezők.

megbővíttessenek, vagy hogy a kerítésben egy tágas szín tsináltassék, mellyben kivált a sátoros innepekben templomból kiszorultak beférjenek, és hogy a cathedrának job oldala felül napkeletre egy karotska készítettassék, [p. 148.] melly az oskolai deákokat és gyermekeket befoghassa. A másik régi kar pedig készítettassék férfiaknak.

3. Az oskolában tanuló gyermekek tanításának taxája punctualiter a proportione reguláztassék, és a közeleb lejendő examen alkalmatosságokkal a szülék előtt publicáltassék.
4. Az oskolákban tanuló gyermekek száma tellyes szível lélekkal s minden erővel promoteáltassék.
5. A kárlátó végképen eltöröltessék.
6. A prédikáziós halott felől a temetés előtt való nap a prédikátoroknak hír adassék.
7. A bábák száma szaporítottassék.
8. N. Nagy Szabó István uram egy casseli bibliát ígért a cathedrában a biblia olvasására. Már meg is adta.
9. Az első oskola examene két nap légyen: első nap a deákoké tsak, másodnap a classisoké. [p. 149.]
10. Bibliát sz[ent] György nap után a deákok olvassanak a templomban.
11. A leányok oskolájában egy férfi gyermek se járjon [...] és job, hogyha a szülék ebben nyakaskodnának, hogy gyermekeik⁴ tudatlanságban maradjanak, mintsem az öszve keveredésből valami gonosz következék.
12. Az úrasztalánál a pohártöltők a leányok tanítói vagy deákok legyenek.
13. A collegiumok számára perselyládák legyenek.

An[n]o 1768. 2. novembris

14.⁵ Szük lévén a templom a nép sokaságához képest, elvégeztük, hogy a templom nagyobbításáért őfelségéhez instantia botsáttassék, minekutánna a n[emes] vármegyének és m[é]l[tóság]os uraságnak engedelmek ehez járulán[ak].

15. Hol volt a régi vásárhelyi templom, amíg még a reformátusok ezen helyére építették? Investigáltassék a régi helyéről, mellynek fundamentoma még a nagy temető helyén megláttzik, hogy a[z] ne mondassék valaha, hogy a mostani templom pápista templom fundusán építettett. Még hogy ez így legyen a tek[intetes] n[emes] vármegyétől revideáltassék pro futura cautione, és bizonyoságlevél exp[ed]iáltassék[?].

16. A leányok tanítóinak egy-egy öl fa rendeltetett.

[p. 150.] Egymás után a leányi oskolák szerdán és pénteken a templomban járjanak, a közeleb való pedig gyakrabban.

17. Sok panaszik lévén a l[ányok] tanítóinak, tanításaik bér[ein]ek kinmaradásáról. Bonificatio ígértetett nékiek az ekklezsiájából.

18. Az ekklezsiai dolgokról az ekklezsia házánál legyenek beszélgetések és rendelések, nem pedig a város házánál.

⁴ Utólagos betoldás.

⁵ Az új egyházlátogatás ellenére a határozati pontok sorszámozását nem kezdték újra.